

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «КАПІТАЛ ПІДПРИЄМСТВА»

ESSENCE OF THE CONCEPT «CAPITAL OF THE ENTERPRISE»

У статті розглянуто сутність понять «капітал» та «капітал підприємства» з погляду як сучасних науковців, так і основоположників економічних наук. Установлено зв'язок цих економічних категорій. Досліджено основні підходи різних авторів до визначення поняття «капітал». Введено нове узагальнююче тлумачення поняття «капітал підприємства». Визначено та охарактеризовано основні функції капіталу підприємства, які визначають дії та можливий вплив на функціонування суб'єкта господарювання у цілому. За належністю підприємству окреслено джерела фінансування капіталу: власні, залучені та запозичені. Висвітлено зв'язок джерел фінансування капіталу підприємства з процесом оптимізації структури капіталу. Визначено сутність дефініції «оптимізація структури капіталу підприємства», її завдання та необхідність цього процесу в сучасних умовах господарювання з урахуванням тенденцій розвитку сучасної економіки.

Ключові слова: капітал, капітал підприємства, власний капітал, запозичений капітал, залучений капітал, структура капіталу, функції капіталу підприємства, оптимізація структури капіталу.

В статті розглянуто сутність поняття «капітал» та «капітал підприємства»

с точки зору як сучасних учених, так і основоположників економічних наук. Установлено зв'язок цих економічних категорій. Досліджено основні підходи різних авторів до визначення поняття «капітал». Введено нове узагальнююче тлумачення поняття «капітал підприємства». Визначено та охарактеризовано основні функції капіталу підприємства, які визначають дії та можливе вплив на функціонування підприємства в цілому. По належності підприємству визначено джерела фінансування капіталу: власні, привнесені та заборговані. Освітлено зв'язок джерел фінансування капіталу підприємства з процесом оптимізації структури капіталу. Визначено сутність дефініції «оптимізація структури капіталу підприємства», а також її завдання та необхідність цього процесу в сучасних умовах господарювання з урахуванням тенденцій розвитку сучасної економіки.

Ключевые слова: капитал, капитал предприятия, собственный капитал, заимствованный капитал, привлеченный капитал, структура капитала, функции капитала предприятия, оптимизация структуры капитала.

УДК 336.647/1.648

Насібова О.В.

к.е.н., доцент кафедри
фінансів і кредиту

Харківський інститут фінансів

Київського національного
торговельно-економічного університету

Скоробагатова Я.А.

магістр

Харківський інститут фінансів

Київського національного
торговельно-економічного університету

In the article the essence of the concepts of "capital" and "capital of the enterprise" is considered from the point of view of both modern scholars and founders of economic sciences. The connection between these economic categories is established. The main approaches of different authors to the definition of "capital" are investigated. A new generalization of the notion of "capital of the enterprise" is derived. The basic functions of enterprise capital are defined and characterized, which determine the actions and possible influence on the functioning of the entity as a whole. The approaches of scientific and economic schools to the interpretation of the notion of capital are substantiated. The genesis of the definition of "enterprise capital" in the modern economic literature is highlighted. The main characteristics of capital are investigated and the key is turnover, profitability, riskiness and frequency of use. The functions of capital of the enterprise are systematized, which it is proposed to assign the start, guarantee, protective, regulating and representing. According to the results of the analysis of capital treatment, it has been established that each concrete approach complements the general characteristics of capital with new qualitative content. The true nature of the category "capital" is at the intersection of the investigated approaches, and the lawfulness of their application depends on the angle in which there is a particular problem. The essence, formation, functioning and reproduction of entrepreneurial capital are revealed. Investigated the components of equity and the possibility of assessing the impact of the financial structure of capital on the profitability of the enterprise. The necessity of effective management of financial resources of the enterprise is determined. The necessity of timely analysis of the enterprise's own capital is indicated. Also, according to the company the sources of financing of capital are outlined: own, borrowed and borrowed. The connection of sources of financing of capital of the enterprise with the process of optimization of the structure of capital is highlighted. The essence of the definition of "optimization of the capital structure of the enterprise", its task and the necessity of this process in the modern conditions of management taking into account the tendencies of development of the modern economy are highlighted.

Key words: capital, capital of enterprise, equity capital, borrowed capital, capital attracted, capital structure, capital function of enterprise, optimization of capital structure.

Постановка проблеми. У сучасних умовах господарювання та розвитку України гостро постає проблема формування ефективної структури капіталу підприємств. В основу системи управління капіталом покладено концепцію його структури. Виходячи з того, що однозначного визначення «оптимальна структура капіталу» як категорії не існує, різні автори трактують оптимальність структури капіталу диференційовано за певними критеріями, власне, як і саме поняття «капітал підприємства», яке є первинним об'єктом дослідження. Отже, вивчення сутності цієї економічної категорії є доцільним і надалі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування оптимальної структури капіталу є досить актуальною, саме тому їй при-

свячено безліч наукових праць та досліджень зарубіжних учених: А. Сміта, А. Маршалла, І. Фішера, М. Міллера, Ф. Модільяні, О. Бланка, Г. Марковіца, У. Шарпа, Р. Брейлі, Ю. Бріхмена, а також вітчизняних представників: В. Базилевича, Г. Крамаренко, Є. Панченко, О.В. Яріш, Л. Руденко-Сударєва, О. Рогач, В. Подольської та ін.

Постановка завдання. Метою статті є визначення теоретичних положень поняття «капітал підприємства», визначення необхідності процесу оптимізації структури капіталу та зв'язку капіталу з процесом оптимізації, а також обґрунтування власного поняття «капітал підприємства».

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз наукової літератури дає змогу говорити

про те, що економічна категорія «капітал підприємства» була, є та буде предметом вивчення багатьох наукових напрямів, адже це поняття є досить багатограним за своєю сутністю і його трактування дещо відрізняється у поглядах різних наукових шкіл.

Спочатку для більш глибокого розуміння поняття доцільним є розгляд саме головного слова «капітал» (табл. 1), що дасть змогу сформулювати цілісне уявлення про дефініцію «капітал підприємства» (табл. 2).

Проаналізувавши табл. 1, можна сказати, що А. Сміт, А. Маршал, Дж. Мілль, Дж. Кейнс стверджували, що капітал – фінансовий ресурс підприємства (запаси, засоби виробництва, якийсь результат праці людини). І. Фішер, своєю чергою, розглядав це поняття як дисконтований дохід від капіталовкладення, що не залежить від

сфери діяльності підприємства. Що ж стосується Л.І. Абалкіна, то його позиція – об'єднання думок усіх попередніх авторів, адже він стверджує, що це і дохід, і результат праці робітників.

Сформувалися різні підходи до формування цього багатогранного поняття (рис. 1).

У процесі дослідження сутності поняття можна зробити висновок, що ця економічна категорія мала дещо різне трактування:

1) як чинник виробництва у формі результатів праці, у вигляді запасів тощо;

2) як фінансовий ресурс у формі грошей, який може приносити дохід як відсоток, а також матеріальні цінності (запаси, засоби виробництва тощо);

3) як суспільні відносини у процесі обміну та виробництва.

Капітал підприємства, як і більшість економічних категорій, має свої функції:

Таблиця 1

Наукові підходи до визначення поняття «капітал»

Автор	Наукове визначення поняття	Ключові слова
А. Сміт	Сукупність тих запасів, від яких очікується одержання прибутку та які використовуються для подальшого виробництва товарів та продуктів	Запаси, прибуток, виробництво продукції
А. Маршалл	Сукупність засобів виробництва, що формують його подальшу передумову; генерація доходу залежно від продуктивності чинників виробництва та їх відносної рідкості	Засоби виробництва, дохід, чинники виробництва
І. Фішер	Дисконтований дохід від капіталовкладення, що формується незалежно від сфери та характеру діяльності	Дисконтований дохід, капіталовкладення
Дж. Мейнард Кейнс	Таке багатство, яке здатне приносити дохід. Капітал формується з багатства за умови перевищення доходу над банківським відсотком	Багатство, банківський відсоток
Дж. Стюарт Мілль	Результат минулої праці, що виражається у вигляді нагромаджених продуктів, призначених для виробництва	Минула праця, продукти для виробництва
Л.І. Абалкін	Те, що здатне приносити дохід, чи ресурси, створені людьми для виробництва товарів і послуг	Дохід, ресурси

Джерело: сформовано на основі [1; 2; 8; 9]

Таблиця 2

Порівняльна характеристика визначення сутності поняття «капітал підприємства»

Автор	Наукове визначення поняття	Ключові слова
А.М. Поддєрьогін	Кошти, якими володіє підприємство для здійснення своєї діяльності з метою отримання прибутку	Власні кошти, прибуток
В.О. Подольська	Вартість, яка в процесі виробництва дає нову додану вартість, тобто самозростає	Вартість, додана вартість
Г.О. Крамаренко, О.Е. Чорна	Вартість засобів у грошовій, матеріальній та нематеріальній формах, які інвестуються у формування активів підприємства	Матеріальна, нематеріальна форми, активи
І.О. Бланк	Матеріальні, грошові та фінансові вкладення, які достатні для виконання господарсько-фінансової діяльності і створення додаткової вартості господарюючим підприємством	Вкладення, додаткова вартість
С.М. Клименко	Сукупність матеріальних цінностей і коштів, фінансових вкладень і витрат на придбання прав та привілеїв для здійснення підприємницької діяльності	Матеріальні цінності, фінансові вкладення і витрати
Л.І. Катан	Запас благ у формі грошових коштів і капітальних товарів, що залучаються в економічний процес як інвестиційні ресурси і чинник виробництва товарів і послуг	Грошові кошти, капітальні товари, інвестиційний ресурс
О. фон Бем-Баверк	Сукупність проміжних продуктів окремих стадій «непрямого циклу» виробництва	Стадії виробництва, непрямої цикл
Отже, капітал підприємства – це сукупність матеріальних, грошових та фінансових цінностей підприємства, яких повною мірою достатньо для виконання ним своєї господарської діяльності, а також отримання прибутку		

Джерело: сформовано на основі [2; 5-7; 10; 11]

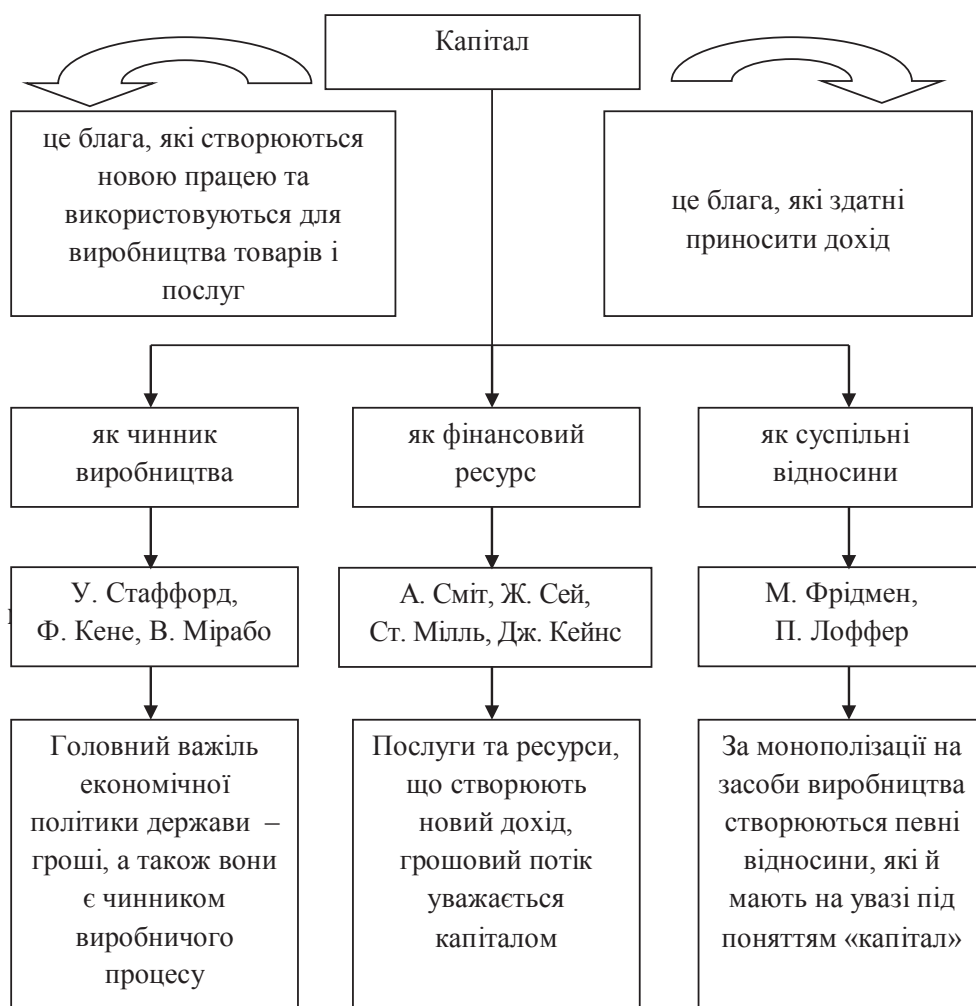

Рис. 1. Підходи до визначення поняття «капітал»

1) старту: капітал виступає основними грошовими ресурсами у започаткуванні та веденні господарської діяльності будь-якого підприємства;

2) гарантійну: капітал виступає забезпеченням для кредиторів у разі збитків чи в критичній ситуації;

3) захисну: капітал забезпечує ліквідність, незалежність від кредиторів та загальний рівень діяльності підприємства;

4) регулювання: формування резервів підприємства, контроль та управління дивідендною політикою, контроль діяльності власників;

5) репрезентування: встановлюється рівень довіри до підприємства з боку його контрагентів.

Щодо належності підприємству, то виділяють власний та залучений капітал, основою такого розподілення є різні джерела фінансування, тобто власні, залучені та запозичені ресурси (рис. 2). Власний капітал визначається як підсумок першого розділу пасиву балансу. Позичковий капітал підприємства – це кошти, які залучаються для фінансування господарської діяльності підприємства на принципах строковості, поверненості та платності. Залучений капітал – це капітал, що створюється за рахунок розміщення цінних паперів.

Саме раціональне використання капіталу відповідає за результат та ефективність діяльності підприємства. Контролюючи певну пропорцію між залученим і власним капіталом, можна створити потрібний рівень рентабельності, фінансової незалежності, збільшити ринкову вартість підприємства, що дасть змогу максимізувати конкурентоспроможність.

У процесі фінансового управління підприємством одним із найважливіших та непростих завдань є саме оптимізація структури капіталу.

Оптимальна структура капіталу – це таке співвідношення позикового та власного капіталу, яке дає можливість забезпечити максимальний рівень прибутку та рентабельності із забезпеченням найефективнішої пропорційності між фінансовою стійкістю та дохідністю підприємства.

Основними завданнями оптимізації структури капіталу є:

1) формування структури капіталу, яка б забезпечила розвиток підприємства;

2) створення умов, за яких підприємство отримує максимальний прибуток.

Оптимізація структури капіталу підприємства необхідна, насамперед, для стабільного його

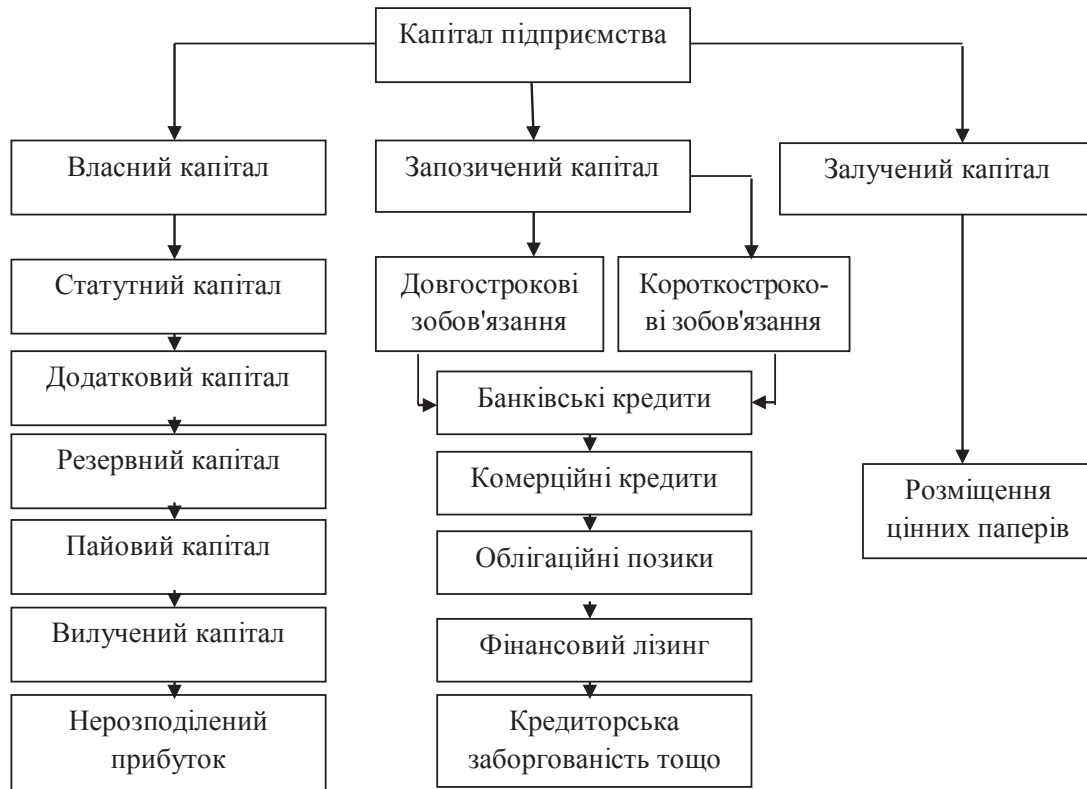

Рис. 2. Джерела фінансування капіталу підприємства

розвитку та безперебійного функціонування, без утрат власних коштів, а навпаки, для постійного збільшення свого прибутку. Під час управління підприємством постійно потрібно проводити аналіз структури та основних фінансових показників на підприємстві, адже має місце проблема недостовірності даних бухгалтерського обліку, тоді як фінансовий аналіз нерозривно пов'язаний із використанням даних бухгалтерської звітності та фінансового обліку. Інша типова проблема наявної системи фінансової звітності пов'язана з балансовою вартістю основних засобів. Унаслідок інфляції та індексацій вартість основних фондів, що відображається у балансі українських підприємств, часто не відповідає реальній вартості.

Оптимальну структуру капіталу неможливо визначити у кількісному вимірі. Оптимізація – це відносне поняття, тому змінюється з часом і під впливом певних чинників та критеріїв, які потрібно мінімізувати чи максимізувати або ж досягти якогось його оптимального значення.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, формування капіталу постає чи не найважливішим завданням для підприємств, адже від оптимального співвідношення власних і позикових коштів залежатимуть їхня подальша ефективна діяльність, отримувані прибутки і фінансова стійкість.

Дослідивши різноманітні підходи до визначення поняття «капітал», можна зробити висновок, що найбільш близьким та точним тлумаченням еко-

номічної категорії «капітал підприємства» є визначення А. Сміта, Ж. Сея, Ст. Мілля, Дж. Кейнса, які вважали, що капітал – фінансовий ресурс.

Опираючись на тлумачення досліджуваного поняття різними авторами, сформовано та виведено спільне тлумачення: капітал підприємства – це сукупність матеріальних, грошових та фінансових цінностей підприємства, яких повною мірою достатньо для виконання ним своєї господарської діяльності, а також отримання прибутку.

Щодо ефективного управління та раціонального використання капіталу менеджерами має періодично проводитися процес оптимізації капіталу підприємства, який забезпечує стабільну роботу та розвиток суб'єкта господарювання.

Дослідження цих питань – це внесок у теорію управління капіталом підприємства, а тому є справді важливим у науковому аспекті.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Абалкин Л.И. Экономическая энциклопедия. Москва : Экономика, 1999. 780 с.
2. Базилевич В.Д. Економічна теорія: Політекономія : підручник ; 7-е вид. Київ : Знання-Прес. 2008. 719 с.
3. Бланк И.А. Финансовый менеджмент : учебный курс. Киев : Ника-Центр, 2001. 528 с.
4. Бланк И.А. Управление формированием капитала. Киев : Ника-Центр, 2008. 510 с.
5. Финансовый менеджмент / Л.І. Катан та ін. Суми : Довкілля, 2009. 184 с.

6. Клименко С.М. Управління конкурентоспроможністю підприємства : навчальний посібник. Київ : КНЕУ, 2008. 520 с.

7. Крамаренко Г.О., Чорна О.Є. Фінансовий менеджмент : підручник. Київ : ЦУЛ, 2006. 520 с.

8. Мацелюх Н.П. Історія економіки та економічної думки. Політична економія. Мікроекономіка. Макроекономіка : навчальний посібник ; 2-е вид. Київ : Центр учбової літератури, 2014. 382 с.

9. Поддєрьогін А.М. Фінанси підприємств : підручник ; 4-е вид. Київ : КНЕУ, 2002. 388 с.

10. Поддєрьогін А.М. Фінансовий менеджмент : підручник. Київ : КНЕУ, 2008. 536 с.

11. Подольська В.О. Фінансовий аналіз : навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2007. 202 с.

REFERENCES:

1. Abalkin L.I. (1999) Ekonomicheskaya entsiklopediya [Economic Encyclopedia]. Moscow: Ekonomika. (in Russian)

2. Bazilevich V.D. (2008) Ekonomichna teoriya: Politekonomiya [Economic theory: Political economy]. Kiev: Znannya-Pres. (in Ukrainian)

3. Blank I.A. (2001) Finansovyy menedzhment [Financial management]. Kiev: Nika-Tsentr. (in Ukrainian)

4. Blank I.A. (2008) Upravlenie formirovanie kapitala [Capital Management]. Kiev: Nika-Tsentr. (in Ukrainian)

5. Katan L.I., Brovko L.I., Dubrova N.P., Bondarchuk N.V. (2009) Finansovyy menedzhment [Financial management]. Sumy: Dovkillja. (in Ukrainian)

6. Klymenko S.M. (2008) Upravlinnja konkurentospromozhnistju pidpryjemstva [Managing the competitiveness of the enterprise]. Kiev: KNEU. (in Ukrainian)

7. Kramarenko, Gh.O., Chorna O.Je. (2006) Finansovyy menedzhment [Financial management]. Kiev: CNL. (in Ukrainian)

8. Maceljukh N.P. (2014) Istorija ekonomiky ta ekonomichnoji dumky. Politychna ekonomija. Mikroekonomika. Makroekonomika [History of Economics and Economic Thought. Political Economy. Microeconomics. Macroeconomics]. Kiev: Centr uchbovohoji literatury. (in Ukrainian)

9. Poddjeryoghin A.M. (2002) Finansy pidpryjemstv, chetverte vydannja [Finances of enterprises, fourth edition]. Kiev: KNEU. (in Ukrainian)

10. Poddjeryoghin A.M. (2008) Finansovyy menedzhment [Financial management]. Kiev: KNEU. (in Ukrainian)

11. Podoljsjka V.O. (2007) Finansovyy analiz [Financial analysis]. Kiev: Centr navchaljnoji literatury. (in Ukrainian)

Nasibova OlgaCandidate of Economic Sciences,
Senior Lecturer at Department of Finance and Credit
Kharkiv Institute of FinanceKiev National Trade and Economic University
Skorobagatova YaroslavaMaster
Kharkiv Institute of Finance
Kiev National Trade and Economic University**ESSENCE OF THE CONCEPT «CAPITAL OF THE ENTERPRISE»**

In the current conditions of economic activity and development of Ukraine, the problem of forming an efficient capital structure of enterprises is acutely raised. The basis of the capital management system is the concept of its structure. Proceeding from the unambiguous definition of "optimal capital structure" as a category does not exist, and therefore different authors interpret the optimality of the structure of capital differentiated according to certain criteria, as well as the very concept of "capital of the enterprise", which is the primary object of the study, therefore, the study the essence of this economic category is expedient in the future.

The purpose of the article is to determine the theoretical concepts of the concept of "capital of an enterprise", to determine the necessity of the process of optimizing the capital structure and the connection of capital with the process of optimization, as well as substantiation of the concept of "capital of the enterprise".

The analysis of scientific literature makes it possible to say that the economic category "capital of an enterprise" was, is and will be the subject of study of many scientific fields, because this concept is quite multifaceted in its essence, and its interpretation is somewhat different in the views of various scientific schools.

In the process of studying the essence of the concept we can conclude that this economic category had a slightly different interpretation:

- 1) as a factor of production in the form of results of labor, in the form of stocks, etc.;
- 2) as a financial resource in the form of money, which can generate income as a percentage, as well as material values (stocks, means of production, etc.);
- 3) as social relations in the process of exchange and production.

Relying on the interpretation of the concept under study by different authors, a common interpretation was formed and derived: capital of an enterprise is a set of material, monetary and financial values of an enterprise that is sufficiently fully enough to fulfill its economic activity, as well as profit.

The capital of an enterprise, like most economic categories, has its own functions: start-up, guarantee, protection, regulation, representation.

As for the company's affiliation, they allocate their own and attracted capital, the basis of such a distribution are various sources of financing, that is, own, attracted and borrowed resources. Equity is defined as the sum of the first section of the liability balance. Loan capital of an enterprise is money that is used to finance business activities of enterprises. The capital attracted is the capital created by the placement of securities.

It rational use of capital is responsible for the result and efficiency of the enterprise. In the process of financial management of an enterprise one of the most important and complicated tasks is optimization of capital structure.

The optimal structure of capital is the ratio of debt and equity, which enables the maximum profit and profitability to be ensured, ensuring the most effective proportionality between financial sustainability and return on the enterprise.

Optimization of the capital structure of an enterprise is necessary first of all for its stable development and uninterrupted functioning, without loss of own funds, and on the contrary, increase its profit for each period.

Thus, investigating various approaches to the definition of the concept of "capital", one can conclude that the closest and most precise interpretation to the economic category "capital of an enterprise" is the thought of A. Smith, J. Sey, S. Mill, J. Keynes, who believed that capital is a financial resource.

Regarding the effective management and rational use of capital, managers must periodically carry out the process of optimizing the capital of the enterprise, which ensures the stable work and development of the business entity.

The study of these issues is a contribution to the theory of enterprise capital management, and therefore it is really important in the scientific aspect.